

Anni Reuter

”Kansaamme pirstotaan”

*Inkerinsuomalaisten karkotukset ja diaspora Neuvostoliitossa
1930-luvun kirjeissä kuvattuna*

Tutkin tässä artikkelissa inkerinsuomalais-ten pakkosiirtoja ja hajaannusta Inkeristä eri puolille Neuvostoliittoa 1930-luvun yksityiskirjeiden avulla. Inkeristä karkotettiin 1930-luvun kuluessa aluksi kulakkitalonpoikia ja myöhemmin raja-alueiden suomalaisia muualle Neuvostoliittoon karkeasti arvioiden noin 45 000 henkeä.¹ Pakkosiirtoja seurasi inkerinsuomalaisten hajaannus, sillä heitä karkotettiin eri puolille Neuvostoliittoa: Kuolan niemimaalle, Siperiaan, Keski-Aasiaan ja muihin Neuvostoliiton periferioihin.

Inkerinsuomalaisten lukumääräksi on arvioitu 115 000 henkeä vuonna 1926.² Tämä arvio perustuu ”Leningradin alueen suomalaisiin”, jotka olivat väestönlaskennan mukaan suomenkielisiä (98 %) ja asuivat maaseudulla (94 %). Heidän lukutaitonsa oli varsin korkea muihin pienviljelijöihin verrattuna (70 %), mikä osittain selittää laajan talonpoikaskirjeenvaihdon 1930-luvun Neuvostoliitosta. Pietariin asettuneet, eri ammattikuntiin kuuluneet Suomen suomalaiset muodostivat oman ryhmänsä.³ Neuvostoliitossa puhuttiin yleensä vain suomalaisista ja passiin

merkittiin kansallisuudeksi suomalainen erottelematta suomalaisten alaryhmiä toisistaan.

Suomalaistutkimuksissa inkerinsuomalaisilla viitataan Ruotsin vallan aikana 1600-luvulla Suomesta Inkerinmaalle muuttaneiden suomalaisten jälkeläisiin, jotka olivat uskonnoltaan evankelisluterilaisia. Myös myöhemmin Inkeriin muuttaneet integroituivat vähitellen inkerinsuomalaiseen maalaiseen elämäntapaan, ja kirjeiden kirjoittajien joukossakin heitä lienee. Maantieteellisesti Inkeri sijoittui Pietarin kaupungin ympärille ja rajautui Raja-jokeen, Narvan-jokeen ja Laatokkaan. Etnisesti ja uskonnollisesti Inkeri oli monikulttuurinen alue, jossa asui venäläisen valtaväestön lisäksi inkerinsuomalaisia, saksalaisia ja muita vähemmistöjä. Suomen sisällissodan jälkeen Suomesta muutti Inkeriin tuhansia punapakolaisia, jotka usein nousivat tai jotka neuvostojohto nosti inkerinsuomalaisten kyläneuvostojen johtotehtäviin, ja joiden suhteet paikallisiin inkerinsuomalaisiin olivat tulehtuneet.⁴

Analysoin tässä artikkelissa kansainvälisestikin vertailtuna hyvin säilynyttä inkerinsuomalaisten kirjeenvaihtoa, Inkeristä ja Neuvostoliiton

1. Esim. Ian Matley, Dispersal of the Ingrian Finns. *Slavic Review* 38 (1979), 10. Matley esitti tämän luvun ja päädyin samansuuruiseen karkeaan arviolukuun (46000) uudemmankin kirjallisuuden perusteella. Pidän arviolukujen esittämistä perusteltuna, jotta pakkosiirtojen mittasuhteet tulisivat esille.
2. Matley 1979, 7. Matley käytti lukua arviona inkerinsuomalaisten määrästä Neuvostoliitossa. Myös lukua 138 000 on käytetty.
3. Matley 1979, 7.
4. Esim. Matley 1979; Helena Miettinen, *Menetetty kodit, elämät, unelmat. Suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjän-suomalaisten narratiivisissa itsemäärittelyssä*. Helsingin yliopisto 2004.

karkotuspaikoista Suomeen vuosina 1930–1938 lähetettyjä yksityiskirjeitä, joita on yhteensä 170. Tutkimus on tärkeä, sillä inkerinsuomalaisten karkotusaikaa Neuvostoliitossa on tutkittu vähän, eikä 1930-luvulla pakkosiirrettyjen näkökulmaa ole nostettu esille kansainvälisessäkin tutkimuksessa.

Metodisesti käytän *diasporan* käsitettä analyttisenä työkaluna⁵ karkotuksista kertovien kirjeiden tulkinnessa lähiluvun ohella. Diasporan käsite liitettiin alun perin juutalaisten diasporaan, mutta se on yleistynyt kuvaamaan muidenkin etnisten ryhmien hajaannusta ja keskinäistä yhteyttä hajaannuksesta huolimatta. Diasporassa elävää ryhmää yhdistää etnisuus, kieli ja uskonto sekä kollektiiviset muistot menetetyistä kotimaasta, hajaannuksesta ja usein traumaattisista tapahtumista.⁶ Nykytutkimus korostaa ylijäisiä verkostoja diasporassa.⁷ Diasporan ensimmäinen pääkriteeri on Roger Brubakerin mukaan ryhmän hajottaminen tai hajaantuminen maantieteellisestä keskuspaikasta useampaan paikkaan (*Dispersion*), joko tiukasti määriteltynä traumaattisena pakkosiirtona tai laajasti määriteltynä minä tahansa ryhmän maantieteellisenä hajaantumisenä. Toiseksi diasporisen ryhmän jäsenet suuntautuvat alkuperäiseen kotimaahansa (*Homeland Orientation*), esimerkiksi pitämällä yhteyttä tai kaipaamalla sinne. Inkerinsuomalaisten kotimaa oli kirjeiden perusteella Inkerinmaa, vaikka se ei koskaan ollutkaan virallinen valtio. Kolmanneksi oman identiteetin ja kulttuurin vaaliminen on tärkeä osa diasporaa (*Boundary-Maintenance*), jolloin ryhmä ei halua sulautua muihin ryhmiin

tai ryhmää syrjitään ja se syrjäytetään ympäröivästä yhteiskunnasta.⁸ Diasporan käsite on ideaalityyppi, sillä diaspora ilmenee eri tavoin eri ryhmässä ja historiallisissa tilanteissa eikä puhdaita diasporia ole olemassa. Esimerkiksi kaikki ryhmän jäsenet eivät halua palata kotimaahansa, kuten inkerinsuomalaiset Inkeriin. Lisäksi yhteiskunnallista huono-osaisuutta, kuten köyhyyttä, syrjintää ja heikkoa työasemaa, ei tule unohtaa diasporaa tutkittaessa.⁹ Liitin sen osaksi analyysia, sillä se oli oleellinen piirre Neuvostoliiton sisäistä karkotusta ja diasporaa.

Väitän tässä artikkelissa, että diasporan käsite soveltuu pääosin hyvin kuvaamaan inkerinsuomalaisten kokemuksia hajaannuksessa elämisestä valvotussa pakkosiirrosta eri puolilla Neuvostoliittoa heidän kirjeenvaihtonsa perusteella.

Inkerinsuomalaiset pakkosiirrot Neuvostoliitossa

Tutkijat ovat jakaneet 1930-luvun massakarkotukset Neuvostoliitossa kahteen pääryhmään: kulakien karkotuksiin ja vähemmistökansallisuuksien karkotuksiin rajavyöhykkeeltä.¹⁰ Inkerinsuomalaisten ja monien muiden ryhmien karkotukset alkoivat kulakeiksi luokiteltujen talonpoikien karkotuksilla Neuvostoliiton perifeerisille alueille.¹¹ Kulakilla tarkoitettiin virallisesti varakasta talonpoikaa, mutta karkotetuiksi joutui myös pientilallisia, jotka saattoivat omistaa vain yhden lehmän ja yhden hevosen eivätkä käyttäneet ulkopuolista työvoimaa.¹² Väestönsiirtojen yhtenä tavoitteena oli murtaa inkerinsuomalaisten ja muiden vastarinta, jolloin esimerkiksi kollektivointia vastus-

5. Östen Wahlbeck, The concept of diaspora as an analytical tool in the study of refugee communities. *Ethnic and Migration Studies* 28 (2002), 221–238.

6. Mm. Michel Bruneau, *Diasporas, transnational spaces and communities*. Teoksessa Rainer Bauböck & Thomas Faist (toim.) *Diaspora and Transnationalism. Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam University Press 2010, 35–49.

7. Östen Wahlbeck & Erik Olsson, *Diaspora. Ett berest begrepp*. Teoksessa Erik Olsson, Catarina Lundqvist, Annika Rabo, Lena Sawyer, Östen Wahlbeck & Lisa Åkesson (toim.) *Transnationella rum. Diaspora, migration och gränsöverskridande relationer*. Boréa 2007, 43–68.

8. Roger Brubaker, The 'Diaspora' Diaspora. *Ethnic and Racial Studies* 28 (2005), 1–19. Brubaker kritisoi artikkelissaan diasporan liian laajoja ja keskenään ristiriitaisia määritelmiä.

9. Wahlbeck 2002.

10. Esim. Steven Barnes, *Death and Redemption. The Gulag and the Shaping of Soviet Society*. Princeton University Press 2011; Viola Lynne, *The Unknown Gulag. The Lost World of Stalin's Special Settlements*. Oxford University Press 2007; Nikolai Bougai, *The Deportation of Peoples in the Soviet Union*. Nova Science Publishers 1996.

11. Toivo Flink, *Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944–1955*. SKS/Kansallisarkisto. Arkistolaitoksen tutkimuksia 10 (2010), 31–33; Toivo Flink, *Vainoja Inkerissä*. Teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.) *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. SKS 1992, 210–218.

12. Esim. Leo Suni, *Inkeriläisten talonpoikaisluokan hävittämisen alkusoitto vuonna 1930*. Teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.) *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. SKS 1992, 300–301.

taneita talonpoikia¹³ sekä uskonnollisia ihmisiä pakkosiirrettiin.¹⁴

Karkotettujen inkerinsuomalaisten määräksi on arvioitu noin 18 000 henkeä vuosina 1929–1931. Tämä arvio pohjautuu yli 17 Inkerin pitäjistä karkotettuun 4 320 perheeseen.¹⁵ Vuonna 1935 Pohjois-Inkeristä pakkosiirrettiin 3 500 perhettä, noin 7 000 henkeä. Tässä karkotuksessa etninen tausta yhdistyi luokkataustaan, sillä ”kulakit ja neuvostovastaiset ainekset” tuli karkottaa inkerinsuomalaisista rajapitäjistä. Toisessa vaiheessa sadan kilometrin levyinen rajavyöhyke tyhjennettiin viranomaisten näkökulmasta ”ei-toivotuista” noin 20 000 inkerinsuomalaisesta.¹⁶ Yhteensä vuosina 1935–1936 Neuvostoliiton raja-alueelta pakkosiirrettiin arviolta 26–27 000 inkerinsuomalaista.¹⁷

Neuvostoliiton läntiseltä raja-alueelta karkotettiin suomalaisten lisäksi muitakin diasporassa eläviä vähemmistöjä, joilla oli oma kansallinen kotimaa, kuten puolalaisia, saksalaisia, virolaisia, liettualaisia ja latvialaisia. Diasporisten kansallisuuksien karkotusmotiivit liittyivät poliittisiin ennakkoluuloihin ja pelkoihin kapitalistisia länsimaita kohtaan. Inkerinsuomalaisten poliittista lojaalisuutta epäiltiin historiallisten, sosiaalisten ja kulttuuristen siteiden takia.¹⁸ Osa tutkijoista, kuten Leonid Gildi, on kirjoittanut suomalaisten kansanmurhasta Neuvostoliitossa,¹⁹ kun

taas Irina Takala näkee eri etnisten, sosiaalisten, luokkaperustaisten ja poliittisten seikkojen limityneen tai painottuneen suomalaisiin eikä tue teesiä terrorin etnistymisestä. Takalan mukaan vähemmistöjen karkotukset raja-alueilta olivat osa rajavalvonnan tehostamista ja joukkosortotoimia, joilla väestön suunniteltiin alistuvan Stalinin vallalle.²⁰

Karkotukset toteutettiin hätäisesti ja karkotettujen asuminen, työvälit sekä elintarvike- ja terveydenhuolto olivat hyvin puutteellisia. Kuolleisuus oli korkea ja monet karkotetut pakenivat.²¹ Karkotetut olivat pakkosiirtolaisia ja pakotyöläisiä, sillä heillä ei ollut oikeutta muuttaa tai valita asuinpaikkaansa ja he elivät karkotuspaikoissa valvonnan alaisina.²²

Pakkosiirtoa, hajaannusta ja karkotusaikaa on tutkittu harvoin karkotettujen omasta näkökulmasta, erityisesti 1930-luvun karkotuskokemukset ovat kansainvälisestäkin tutkimatta. Uusien aineistojen etsintä on edelleen ajankohtaista, sillä henkilökohtaiset aineistot 1930-luvulta on pääosin ohitettu ja on keskitytty viranomaisdokumentteihin ja muistitietoon.²³ Karkotusaikaa on käsitelty inkerinsuomalaisten elämäkerroissa²⁴ ja jonkin verran historian yleisesityksissä,²⁵ mutta kuten historioitsija Toivo Flink toteaa: ”Se vähä mitä tiedämme näistä vuosista, ei riitä muodostamaan kyllin laajaa ja syvällistä käsitystä tapah-

13. Anne Applebaum, *Gulag. A History of Soviet Camps*. Penguin 2004, 590.

14. Flink 2010. Jagoda määräsi aktiiviset uskovaiset pakkosiirrettäviksi.

15. Tämän arvion Inkerin Liitto teki vuonna 1935 vaikeissa oloissa, joten siihen pitää suhtautua varovaisuudella. Inkerin Liitto piti arviota varsin luotettavana ja tutkijat ovat käyttäneet sitä. Suomen Inkerin Liitto, Selostus Inkerissä viime aikoina tapahtuneista suomalaisen väestön karkoituksista ja muista sortotoimenpiteistä 10.8.1935. Kansallisarkisto. Kaapre Tynnin kokoelma. XLIII. Esim. Leo Suni, Inkerin kova kohtalo. Teoksessa Mauno Jokipii (toim.) *Itämeren suomalaiset. Heimokansojen historiaa ja kohtaloita*. Atena 1995, 213–230; Pekka Nevalainen, Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.) *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. SKS 1992, 258.

16. Bougai 1996, 15. Matley 1979, 1–16.

17. Suni 1995, 222.

18. Esim. Terry Martin, Origins of Soviet Ethnic Cleansing. *The Journal of Modern History* 70 (1998), 813–861.

19. Leonid Gildi, *Inkerinsuomalaisten kohtalo. Inkerinsuomalaisten salattu kansanmurha Venäjällä ja sen seuraukset vuosina 1930–2001*. Inkeriläisten sivistyssäätiö 2007.

20. Esim. Irina Takala, ”Ikimuistoisen läksyn me kaikille luemme”. Suuren terrorin kansallisuusoperaatioiden erityispiirteitä Karjalassa. *Historiallinen Aikakauskirja* 3 (2017), 291–302.

21. Barnes 2011; karkuruudesta Toivo Flink, *Pois Inkeristä, ohi Inkerin*. Yliopistopaino 1995, 78–81.

22. Applebaum 2004, 4–5. OGPU:n ja myöhemmin NKVD:n tehtävänä oli hallinnoida karkotusalueita ja tukahduttaa poliittinen oppositio, ja ne toimivat Stalinin terrorin välineinä. OGPU on suomeksi Valtion poliittinen hallinto ja NKVD Sisäasiainkansankomissariaatti.

23. Oxana Klimkova, Special Settlements in Soviet Russia in the 1930s–50s. *Kritika. Exploration in Russian and Eurasian History* 8 (2007), 105–139; myös Lynne 2007; muistitiedosta esim. Jehanna Gheit & Katherine Jolluck, *Gulag Voices. Histories of Soviet Incarceration and Exile*. Palgrave Macmillan 2011.

24. Jouko Sihvo, Inkerinmaata ja inkeriläisiä kirjallisuudessa. Teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo (toim.) *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. SKS 1992, 328–342.

25. Esim. Jouko Sihvo, *Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta*. Tammi 2000.

tuneesta. Tämä Inkerin suomalaisuuden historian osa on yhä perusteellisesti tutkimatta ja kirjoittamatta.”²⁶

Kirjeet yhdistivät diasporassa – kirjeaineisto 1930-luvun karkotuksista

Analysoin karkotuspaikoista Inkeriin ja Inkeristä Suomeen vuosina 1930–1938 lähetettyjä 170 suomenkielistä yksityiskirjettä kolmesta kokoelmasta.²⁷ Valtaosan kirjeen kirjoittajista voi olettaa olevan inkerinsuomalaisia, sillä kirjekokoelmat ovat inkerinsuomalaisen suvun²⁸ sekä Suomen Inkerin Liiton kokoamia.²⁹ Kirjeet on lähetetty sukulaisille, ystäville, naapureille ja papeille.

Ensimmäisen tutkimani kirjekokoelman kokosi inkerinsuomalainen filosofian tohtori ja pastori Juhani Jääskeläinen ja hänen sukulaisensa. Kirjekoelma sisältää 77 julkaisematonta kirjettä, jotka on lähetetty Inkeristä ja eri karkotuspaikoista.³⁰ Kirjeitä välitettiin Suomeen ainakin postin, Suomen Pietarin pääkonsuliviraston³¹ ja Inkeristä Suomeen karkotetun rovasti J. E. Laurikkalan välityksellä.³² Toinen analysoimani kirjekoelma on julkaistu kirjassa *Inkerinsuomalaiset GPU:n kynsissä – Kokoelma karkoitettujen kirjeitä*, joka sisältää 67 kirjettä Inkeristä ja eri karkotuspaikoista. Salakuljettajat ja pakolaiset kuljettivat kirjeet Suomeen eikä kirjeiden kirjoittajien nimiä julkaistu heidän turvallisuutensa

■ Kuva 1. Karkotusalueilta lähetettyjä kirjeitä.
Kuva: Anni Reuter. Anni Reuterin arkisto.

takia.³³ Kirja kiellettiin Suomessa jatkosodan jälkeen neuvostovastaisena,³⁴ mikä kuvastaa keskustelun vaikeutta inkerinsuomalaisten tilanteesta sotien jälkeisessä Suomessa. Osa kirjeiden alkuperäisversioista löytyy kolmannelta Inkerikokoelmasta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistosta, jossa säilytetään 42 kirjettä eri karkotuspaikoista. Julkaisemattomat kirjeet on ilmeisesti jätetty kirjasta toimituksellisista syistä toiston välttämiseksi. Martti Haavio luovutti kirjeet mitä ilmeisemmin arkistoon kirjan julkaisemisen jälkeen työskennellessään sen johtajana ja *Inkerilehden* päätoimittajana.³⁵ Inkeri-kokoelma oli suljettuna vuosikymmeniä sen poliittisen arkaluontoisuuden sekä kirjeiden kirjoittajien turvallisuuden takia ja avattiin vasta 2000-luvulla tutkijoiden käyttöön.

Karkotettujen kirjeitä tarkastettiin ja heidän joukkoonsa sijoitettiin ilmiantajia.³⁶ Moni jätti kirjeet pelon takia allekirjoittamatta omalla tai koko nimellään, jolloin allekirjoituksena toimi usein sukulaisuussuhde ”setä”, nimikirjaimet tai vihje kirjoittajasta.³⁷ ”En uskaltanut vastata, kun se olisi ollut hengenvaarallista”,³⁸ kuvasi eräs kirjoittaja kirjeen tarkistuksen vakavia seurauksia.³⁹

26. Toivo Flink, *Pois nöyrän panta. Inkerin Liitto 1922–1944*. Siirtolaisuusinstituutti 2012, 95.

27. Ainakin yksi kirje on lähetetty Viroon 11.1.1933: ”Kirjoita minulle, jos ne ottavat sinne Eestinmaalle meitä vastaan. [...] Suomen puolelle ei lasketa ja monet on ammuttu rajalla, kun ovat ruvenneet yrittämään.” P. tuntemattomalle Inkeristä 11.1.1933 Viroon. Kurko 1943, 61.

28. Jääskeläisten suvun 35 jäsenestä lähes kaikki karkotettiin tai vangittiin 1930- ja 1940-luvuilla. Jääskeläinen [Reuter] 2001.

29. Martti Haavio, Inkerin kansan kärsimykset. *Suomalainen Suomi* 3 (1943), 192.

30. Juhani Jääskeläinen on isoisäni ja jatkan eräässä mielessä hänen tutkimustyötään. Hän keräsi mittavan arkiston, jonka kirjeet ovat käytössäni suvun luvalla. Hän analysoi kirjeitä (lähteissä 20 kpl) karkotuksia koskevassa luvussa kirjassaan *Inkerin kirkon tuho Stalinin pakkokollektivisoinneissa*. Alea-kirja 1982, 22–44. Hän väitteli Inkerin kirkosta väitöskirjassaan *Inkerin suomalainen evankeliluterilainen kirkko neuvostojärjestelmän ensimmäisenä vuosikymmenenä 1917–1927*. Kirjapaja 1980. Kirjeiden kopiot ovat Anni Reuterin arkistossa, SKS. Käsitteelin suvun kirjeitä myös pro gradussani Anni Jääskeläinen [Reuter], *Karkotetut. Stalinin ajan karkotuksien merkitykset ja myyttinen historia inkerinsuomalaisen suvun kertomana*. Helsingin yliopisto 2001. Eräs kirjeiden kirjoittajista on isoisäni isä Pietari Jääskeläinen, joka kirjoitti kirjeitä läpi karkotusaikansa vuosina 1931–1938 vangintaansa asti.

31. Jaakko Jääskeläisen kirje Pietarista Suomen konsulaatista 22.7.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS; Juhani Jääskeläinen, *Jäähyväiset Inkerinmaalle*. Best Service 2011, 39.

32. Laurikkalan tyttären kirje 18.3.1933 Helsingistä. Anni Reuterin arkisto, SKS.

33. Kurko 1943, 7.

34. Kai Ekholm, *Kielletyt kirjat 1944–1946. Yleisten kirjastojen kirjapoistot 1944–1946*. Oulun yliopisto 2000.

35. Flink 2010.

36. Flink 1995, 60–64.

37. Kirje ”kuomaltanne ja kaimaltanne” Siperiasta 30.6. Kirjoitusvuosi tuntematon. Inkeri-kokoelma, SKS. Allekirjoitusten puutteellisuuden takia kirjoittajien lukumäärää eikä sukupuolijakaumaa voi laskea.

38. Arvi Kloogalta 23.10.1942. Kurko 1943, 161.

39. Esim. 14.3.1931 Pietarista. Kurko 1943, 55. Esim. Inkeristä kirjoitettiin 21.6.1931, että kotona kirjeet luetaan. Kurko 1943, 59.

Kirjeet saattoivat vaarantaa oman, lähipiirin ja vastaanottajan turvallisuuden.⁴⁰ Sensuuria kierrettiin muun muassa lähettämällä kirjeitä karkotuspaikoista paenneiden⁴¹ ja niissä vierailneiden sukulaisten,⁴² ystävien⁴³ tai autonkuljettajien mukana.⁴⁴ Jotkut kirjoittivat luottaen siihen, ettei sensuuri tarkista suomenkielisiä kirjeitä.⁴⁵ Kirjeet antavat sensuurista ja pelosta huolimatta varsin kaunistelemattoman kuvan karkotettujen elämästä Neuvostoliitossa. Kirjeissä kuvattiin inkerinsuomalaisten elämää diktatuurissa: vangitsemisia, kuulusteluja, pakkotyöleirejä ja katoamisia, maatalouden pakkokollektivisointia, Inkerin kirkon ja uskon vainoa, kurjistuvia elinoloja ja nälänhätää. Suuri osa kirjeistä kirjoitettiin kuin todisteeksi vainosta ja karkotuksista.⁴⁶

Joitakin Suomeen lähetettyjä kirjeitä lainattiin sanomalehdissä inkerinsuomalaisten karkotuksista kertovissa uutisissa.⁴⁷ Neuvostoliiton lähetystön edustalla järjestettiin sortotoimien vastainen mielenosoitus, jossa kannettiin suruhunnutettua Inkerin lippua. Suomen hallitus käsitteli Inkerin karkotuksia ja lähetti asiasta nootin Neuvostoliitolle, joka vastusti Suomen puuttumista sen sisäisiin asioihin.⁴⁸

Kirjeiden edustavuutta on vaikea osoittaa, sillä Suomeen saatettiin lähettää ja Suomessa julkaista neuvostokriittisiä suomenkielisiä kirjeitä. Kommunistien tai sosialistien kirjeitä ei näytä olevan mukana kirjekokoelmissa, tosin kirjeissä

on viitteitä aatemaailman muuttumisesta kriitistemmäksi sosialismia kohtaan pakkosiirtojen ja terrorin myötä.⁴⁹ Kirjeet näyttävät edustavan uskonnollisten inkerinsuomalaisten näkemyksiä, joskin monien tutkimusten mukaan evankelisluterilaisuus oli tärkeä osa inkerinsuomalaisuutta yleensä ottaen.⁵⁰

Käsittelen ensin pakkosiirtoa ja hajaannusta Inkeristä eri puolille Neuvostoliittoa ja suuntautumista Inkeriin karkotuspakoissa eli diasporan kahta päätekijää. Toiseksi tarkastelen kolmatta diasporan päätekijää, oman kulttuurin ja identiteetin vaalimista⁵¹ karkotusalueiden yhteiskunnallisesti epätasa-arvoisissa olosuhteissa.

Kirjeissä kuvattu karkotus, hajaannus ja kotimaan kaipaus

Vuonna 1930 joukkokarkotukset nousivat Inkeristä lähetettyjen kirjeiden keskiöön. Ensimmäiset inkerinsuomalaiset pakkosiirrettiin kirjeiden mukaan vuosina 1930 ja 1931 Kuolan niemimaalle Muurmanskin alueelle,⁵² Uralille⁵³ ja Siperiaan.⁵⁴ Vuodesta 1935 rajavyöhykkeiltä karkotettujen määränpäiksi tulivat Siperian lisäksi Keski-Aasian Kazakstan, siellä erityisesti Pahta Aralin sovhoosi, sekä Tadžikistan.⁵⁵ Inkerinsuomalaisia pakkosiirrettiin aina Sahalinin saarille asti,⁵⁶ mutta myös lähemmäksi Inkeriä, kuten Äänisen saaristoon⁵⁷ ja Vologdaan Keski-Venäjälle.⁵⁸ Muurmanskin alueelle karkotettuja suomalaisia pakkosiirrettiin

40. Esim. Juho Hyrkäs rovastille Kuolasta 23.10.1931. Inkeri-kokoelma, SKS.

41. Esim. A. sukulaiselleen Vologdasta 5.3.1937. Kurko 1943, 102.

42. Ainakin Krasnojarskissa ja Hiipinässä vierailtiin. ”Setä” helluntaina 1931 Inkeristä. Anni Reuterin arkisto, SKS; Hilta ja Alma Hiipinästä 1931. Inkeri-kokoelma, SKS.

43. Hilta ja Alma Hiipinästä 1931. Inkeri-kokoelma, SKS.

44. Esim. Salla Piili Vologdasta 29.3.1937. Inkeri-kokoelma, SKS.

45. Eeva Mesiäinen, *Maria Kajavan pitkä taival*. Karas-sana 1990, 134.

46. Esim. kirjeet Kurko 1943, 51–81; Lynne 2007 Neuvostoliitosta.

47. Esim. ”Nälkä, kurjuus ja sortotoimenpiteet uhkaavat tuhota Inkerin vanhan suomalaisen asutuksen. Kymmeniä tuhansia karkotetaan” kirjoitettiin *Turunmaassa* 14.3.1933.

48. Esim. Päivälehti 13.5.1931 ja 17.5.1931. Jääskeläinen 1982.

49. Esim. tuntematon ”Venäjällä” 8.12.1938. Kurko 1943, 80. Myös kirje Siperiasta 18.1.1932. Kurko 1943, 113.

50. Esim. Sihvo 2000; Jääskeläinen 1982.

51. Brubaker 2005.

52. Esim. A. V:n kirje Hiipinästä 16.8.1931 ja Abram K:n kirje Muurmanskin vuoristosta 13.10.1931. Kurko 1943, 82–86.

53. S. kuvaa oloja Uralilla kirjeessä Inkeristä 10.7.1930. Kurko 1943, 53.

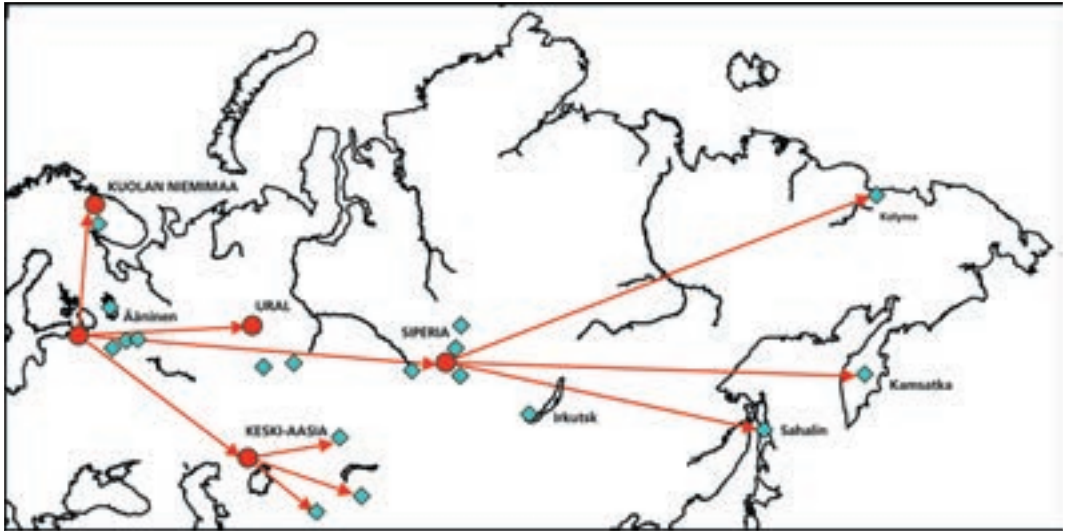
54. Myös Flink 1992; vrt. Suni 1995, 220–221 ja Gildi 2007, 48. Sunin mukaan 1930-luvun alun karkotuspaikat olivat Hiipinän kaivosalue ja Keski-Aasia ja Gildin mukaan karkotettujen määränpää oli Kuolan niemimaa vuonna 1931. Kirjeiden perusteella myös Siperia oli tärkeä karkotuskohde jo 1930-luvun alussa. Esim. Kurko 1943, 105–133.

55. Flinkin 2010, 35 mukaan Jagodan salainen tiedonanto 25.3.1935. GARF, fond 77, opis, delo 568, list 1–2. Kirjeitä Kazakstanista ja muualta Keski-Aasiasta. Esim. Kurko 1943, 134–152.

56. P. kuvaa Vladivostokin vankilasta oloja Sahalinissa 23.5.1938. Kurko 1943, 156.

57. P. Solskista 3.9.1936. Kurko 1943, 99–100.

58. Esim. Salla Piili Vologdasta 29.2.1937. Inkeri-kokoelma, SKS.

■ Kuva 2. Inkerinsuomalaisten karkotusalueet ja diaspora 1930-luvulla.⁶¹

uudestaan Itä-Karjalaan vuonna 1940.⁵⁹ Kirjeiden lähetyspaikat kuvastavat inkerinsuomalaisten pakkosiirtojen maantieteellistä laajuutta ja seurannutta hajaannusta 1930-luvulla, kun pieni vähemmistö karkotettiin eri puolille Neuvostoliittoa, joka kattoi kuudenneksen maapallon pinta-alasta.

Pakkosiirrot merkitsivät inkerinsuomalaisille karkotusta pois heidän historialliselta asuinalueeltaan Inkerin maaseudulta kauas Leningradin kaupungin läheisyydestä ja strategisesti tärkeiltä raja-alueilta maan periferioihin, kehittymättömille seuduille: ”Meidät kelpaamattomina hylkiöinä karkotetaan Siperian korpeen, Aasian hiekka-aroille, Kuolan tuntureille ja muualle.”⁶⁰ Karkotus tarkoitti sosiaalista syrjäyttämistä neuvostoyhteiskunnasta hajaannuksen lisäksi.

Pakkomuutto Inkeristä eri karkotusalueille ja samanaikaiset vangitsemiset merkitsivät inkerinsuomalaisten väkivaltaista hajottamista maantieteellisesti ja henkisesti: ”Kansaamme pirstotaan, niitä on nyt Siperiassa, Uralissa, Solovetissa, Kemissä ja Hiipinässä. Viedään tutkintovankilaan Pähkinälinnaan, jossa kidutetaan jääkellarissa,

sähkötuolissa, nälällä ja janolla.”⁶² Inkerinsuomalaisten muutto ei ollut vapaaehtoista vaan pakotettua, väkivaltaista ja monella tapaa traumaattista. Eräät tutkijat tulkitsevat diasporan ankarasti nimenomaan pakkosiirtona ja ryhmän traumaattisena hajottamisena eri asuinpaikkoihin, mikä pätee myös inkerinsuomalaisiin. 1930-luvun inkerinsuomalaisten diasporaa Neuvostoliiton sisällä voikin nimittää ”uhridiasporaksi” erotuksena muille diasporan muodoille, kuten vapaaehtoiselle työperäiselle hajaantumiselle.⁶³ Messiaaniset tulkinnat pakkosiirrosta ja kotimaahan paluusta eivät ole harvinaisia pakkosiirron kokeneilla ryhmillä⁶⁴ ja niitä on nähtävissä myös inkerinsuomalaisten karkotettujen kirjeissä: ”Me saimme käskyn lähteä maastamme ja kodistamme sinne maalle jonne taivaallinen Isä on meidät määrännyt.”⁶⁵ Jotkut kirjoittajat yhdistivät inkerinsuomalaisten karkotuksen Vanhassa testamentissa kuvattuun pakkosiirtolaisuuteen ja

59. Paavo S. Itä-Karjalasta 21.9.1943. Kurko 1943, 165–168. NKVD:n asetus 23.6.1940 no. 1095/495 käski tyhjentämään Muurmannin alueen suomalaisista. Lahti-Argutiinan 2001 mukaan, 26.

60. Pekka Jääskeläinen 14.7.1935 Siperiasta. Anni Reuterin arkisto, SKS.

61. Kartta on laadittu kirjeiden ja aiemman tutkimuksen pohjalta. Flink 1992, 311 (kartta Pekka Nevalainen 1991).

62. Simo Huuhka ”kyynelten maasta” 31.10.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS.

63. Robin Cohen, *Global Diasporas. An introduction*. University of Washington Press 1997.

64. Eliazer Ben-Rafael, Diaspora. *Current Sociology Review Article* 61 (2013), 842.

65. Tuntematon Keski-Aasiasta 28.4.1935. Kurko 1943, 140–142.

hajaannukseen viitaten juutalaisten historiaan, ”muinaisen Israelin kansan korpimatkaan.”⁶⁶

Kotimaan käsite liittyy kiinteästi diasporan tutkimukseen ja karkotuksen kokemukseen. Inkerinsuomalaiset kirjeenkirjoittajat nimittivät Inkerinmaata siellä vielä asuessaan Inkeriksi,⁶⁷ mutta pakkosiirrosta tyypillisesti kotimaaksi tai isänmaaksi.⁶⁸ Huomionarvoista on, että he kokiivat nimenomaan Inkerin kotimaakseen eivätkä Neuvostoliittoa. Kotimaan tärkeys pakkosiirrettyjen elämässä – tunnesiteiden ohella sosiaalisten siteiden ylläpitäminen – näyttää olleen tyypillistä inkerinsuomalaisille, kuten monille pakkodiasporassa eläneille kansoille.⁶⁹ Kirjeiden avulla monet karkotetut pitivät yllä henkistä yhteyttä ja sosiaalisia verkostoja kotimaahansa Inkeriin niin kauan kuin se vain oli mahdollista.

Kirjoittajat yrittivät hahmottaa karkotusten määrällisiä mittasuhteita ja inkerinsuomalaisten maantieteellistä hajottamista asumaan eri karkotuspaikkoihin, vaikka se oli vaikeaa terrorin ja propagandan oloissa. Karkotuksien massaluonne ei jäänyt inkerinsuomalaisilta kirjeiden kirjoittajilta piiloon 1930-luvun alussa:

Toissayönä alettiin kuljettaa kuormittain kansaa tähän aamuun saakka. Tätä kirjoittaessa on 25 hevostenkuormaa junassa, emmekä tiedä kuinka kauan tätä häätöä tulee jatkumaan. Aavistamatta tulevat aseistetut miliisit taloon ja sitten tulee pikainen lähtö, ei armahdeta vanhoja eikä lapsia.⁷⁰

1930-luvun alussa karkotettava perhe herätettiin keskellä yötä ja heillä annettiin muutama tunti aikaa varustautua lähtöön. Myöhemmin 1930-luvun puolivälistä lähtien perheen päämies otettiin panttivangiksi muiden perheenjäsenten varustautuessa karkotukseen. Juna-asemalta

karkotusmatka jatkui noin 40 henkeä ehdettuna samaan tavara- tai eläintenkuljetusvaunuun kohti tuntematonta määränpäättä useamman vuorokauden ajan, usein yli viikon.⁷¹ Jotkut pakenivat kotikylästä, kun uutiset lähestyvistä pakkosiirrosta, karkotuspaikkojen nälkäkuolemista ja ”orjan elosta” levisivät.⁷²

Karkotukset venäläistivät ja kurjistivat monia alueita Inkerissä. Inkerinsuomalaisia kyliä purettiin, muutettiin kolhooseiksi tai tehtaiksi, rappioitui ja autioitui 1930-luvulla.⁷³ Joskus venäläisiä tai muiden etnisten ryhmien jäseniä siirrettiin inkerinsuomalaisten tilalle.⁷⁴ Kirjeen kirjoittajille näyttää olleen selvää, että inkerinsuomalaisten lisäksi monia muitakin etnisiä ryhmiä pakkosiirrettiin ja joutui lähtemään kotiseudultaan:

Koko maassa vallitsee ikään kuin kansainvaellus. Hätäntyneet ihmiset siirtyvät paikasta toiseen hakeakseen henkensä turvaa ja saadakseen toimeentulonsa jotenkuten turvatuksi. Vielä suuremmassa määrin siirretään kansaa väkivalloin kotikonnuiltaan.⁷⁵

Karkotetut kuvasivat usein koti-ikävää: ”Oma maa ja koin kaipaus ei unohu, mitä kauemmin ollaan sitä ikävämpi tulloo. Kaikki ymmärrys männöö sekasi, ku ajatteloo jos et pääse konsa ennää koto-maata katselemmaa. Ne, jotka meidät tänne toivat, aatteliit, mitä etemmäksi koista sitä parempi”, kirjoitettiin Muurmannista vuonna 1932.⁷⁶ Jotkut aikalaiset käsittivät, että karkotuspaikat sijaitsivat tarkoituksellisen kaukana Inkeristä, mutta harva tahtoi ajatella, että hajaannuksesta tulisi pysyvä eikä kotiin enää pääsisi palaamaan.

Inkeri ja inkerinsuomalaisuus näyttävät olleen monien kirjoittajien arvojen, identiteetin ja lojailisuuden lähteitä.⁷⁷ Inkerinsuomalainen identiteetti näkyy nimityksissä itsestä ja viiteryhmästä,

66. Pietari Jääskeläisen runo pääsiäisenä 1932. Anni Reuterin arkisto, SKS.

67. Ks. Inkeristä lähetetyt kirjeet Kurko 1943.

68. Ks. karkotuspaikoista lähetetyt kirjeet Kurko 1943, 79–152.

69. Brubaker 2005, 2.

70. Tuntematon Inkeristä 16.6.1931. Kurko 1943, 57.

71. Esim. junamatka kesti 11 vuorokautta Keski-Aasiaan. Runokirje Keski-Aasiasta A. K. 6.8.1936. Kurko 1943, 146.

72. S. Inkeristä 10.7.1930. Kurko 1943, 53; Lyyli ja Vilho Inkeristä 21.6.1931. Kurko 1943, 53–59.

73. Esim. tuntematon Inkerissä 24.1.1938. Kurko 1943, 76–77.

74. Mesiäinen 1990, 79.

75. Nimetön Inkeristä kesäkuussa 1933. Kurko 1943, 63.

76. Susanna Muurmannista 1.2.1932. Kurko 1943, 90–91.

77. Diasporan määritelmästä Brubaker 2005.

kuten Inkerin suomalainen, Inkerin suomalainen väestö,⁷⁸ suomalainen,⁷⁹ inkeriläinen,⁸⁰ Inkerin kansa⁸¹ ja Inkerinmaan kansan heimo⁸² sekä runollisissa ilmaisuihin, kuten ”Kullervon kansa.”⁸³ Tietoisuus diasporasta näyttää olleen yleistä ryhmän sisällä, mitä jotkut tutkijat pitävät edellytyksenä diasporan olemassaololle. Lisäksi hajaannuksessa elävien yhteisyyttä lisäsi yhteinen uskonto, historia ja kieli.⁸⁴

Tieto karkotuksista levisi inkerinsuomalaisten verkostoissa vuodesta 1930-lähtien vuoteen 1938 asti Neuvostoliiton sisällä ja kirjeiden välityksellä aina Suomeen asti. Suomi oli 1930-luvun alussa vielä kiinteä osa inkerinsuomalaisten diasporaa, sillä monella asui sukulaisia Suomessa.⁸⁵ Suomi saatettiin nähdä sukulais- ja emomaana, ”Inkerin äitinä.”⁸⁶ Inkerinsuomalaisten diasporaa voikin nimittää jossain määrin kaksipaikkaiseksi, sillä se suuntautui Inkerin lisäksi Suomeen. 1930-kuluessa postin kulku loppui ja yhteys Suomeen katkesi. Inkerinsuomalaisten Neuvostoliiton sisäinen diaspora eristyi vuosikymmeniksi Suomesta.

Pakkosiirretyt kirjeen kirjoittajat kuvasivat juurettomuuden ja luopumisen tunteita, esimerkiksi kun ”täytyi jättää taakse kaikki se mikä on ihmiselle rakasta ja kallista, niin kuin koti, synnyinmaa, Herran huone ja rakkaiden vanhempain haudat.”⁸⁷ Inkeriä voi luonnehtia myyttisiä piir-

teitä saaneeksi kotimaaksi sekä ideaaliksi kodiksi, johon haluttiin palata, mitä seikkoja Safran korostaa diasporan määritelmässään.⁸⁸ Kodin kaipuu ilmeni karkotettujen kirjeissä vahvoina: ”Uneksimme kodista ja vapaudesta”, kirjoitti Äänisen saarelle pakkosiirretty vuonna 1932.⁸⁹ Kaipuu kotimaahan ja ajatus sinne palaamisesta⁹⁰ ilmenivät ehkä selkeimmin inkerinsuomalaisten runoissa, joita lähetettiin myös kirjeiden mukana:

Oli meillä kotitalo / oli suku suuri / Kaukana on kotimaa / ja välil juopa suuri / Ehkä pitää jonkun aikaa / vielä tänne jäätä / Kunnes Isä taivahinen / asjat toisin säättää / Sitten kaikki karkotetut / Synnyinmaalle päästää.⁹¹

Jotkut suunnittelivat aktiivisesti kotiinpaluuta ja vaativat karkotusalueen komendantilta siihen lupaa, tuloksetta.⁹² Kirjeissä kerrottiin usein peitellysti pakosuunnitelmista ja onnistuneista paoista.⁹³ Eri-ikäiset, vanhukset, nuoret ja lapset, naiset ja miehet, yksinäiset tai kokonaiset perheet pakenivat tai yrittivät paeta Inkeriin tai sen lähistöön.⁹⁴ Karkuruus oli yleistä erityisesti Keski-Aasiassa⁹⁵ ja ilmeisen suurta myös inkerinsuomalaisten karkotettujen joukossa. Esimerkiksi inkerinsuomalaisen Jääskeläisten suvun 35 jäsenestä kaksi kolmasosaa karkotettiin 1930-luvulla ja heistä puolet pakeni takaisin Inkeriin, jonne he

78. Tuntematon ”Venäjältä” 8.12.1938. Kurko 1943, 80.

79. Kirje Inkeristä kesäkuussa 1933. Lähettäjä tuntematon. Kurko 1943, 61.

80. Veli P. kirjeessä Keski-Aasiasta 12.8.1935. Kurko 1943, 142.

81. ”Setä”, luultavasti Juhana Jääskeläinen helluntaina 1931. Myös Pietari Jääskeläinen 13.5. 1931 Siperiasta. Anni Reuterin arkisto, SKS.

82. Abram K. Muurmannin vuoristosta 13.10.1931. Kurko 1943, 84.

83. Pietari Jääskeläinen Inkeristä 1.12.1930. Anni Reuterin arkisto, SKS.

84. Cohen 1997; William Safran, *Diasporas in Modern Societies. Myths of Homeland and Return. Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1 (1991), 83–99.

85. Verkostot Suomeen olivat tärkeitä inkerinsuomalaisille jo 1800-luvulla. Andrei Kalinitchev, *Suomalaiset venäläisessä sulatusuunissa. Rajaseudun inkerinsuomalainen yhteisö murroksessa 1850–1900*. Turun yliopisto 2016.

86. Inkerin talonpoikien anomus Suomen hallitukselle toimitettavaksi 8.5.1931, 100 Venäjä 1931, Ulkoministeriön arkisto. Ks. Jääskeläinen 1982, 40–45.

87. Paavo Keski-Aasiasta 20.10.1935. Kurko 1943, 143.

88. Safran 1991.

89. S. K. Äänisjärven saaresta 3.9.1932. Kurko 1943, 92.

90. Esim. Eeva Uralilla 26.11.1931. Kurko 1943, 109–111.

91. Pietari Jääskeläisen kirje ja runo Siperiasta 28.2.1935. Anni Reuterin arkisto, SKS.

92. Esim. Salla Piili Vologdasta 29.2.1937. Inkeri-kokoelma, SKS; S. P. Siperiassa 26.12.1931. Kurko 1943, 111.

93. Esim. Hilma Jääskeläinen Keski-Aasiasta 26.2.1936. Anni Reuterin arkisto, SKS; Pietari Jääskeläinen Siperiasta Inkeriin 9.7.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS.

94. Esim. Pietari Jääskeläinen 16.7.1931 Siperiasta. Juhana Jääskeläinen Inkeristä 25.11.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS; Mesiäinen 1990.

95. Karkuruudesta Flink 1995, 78–81.

eivät kuitenkaan pystyneet asettumaan.⁹⁶ Harva paennut sai jäädä Inkeriin muun muassa passi-rajoitusten ja asumisluvan puuttumisen takia.⁹⁷

Vaikka paot usein onnistuivatkin, niin karkureiden elämä oli vaarallista ja epävarmaa.⁹⁸ Kirjeissä kuvattiin pakolaisten vangitsemisen ja uuden karkotuksen uhkaamaa elämää Inkerissä, Leningradissa ja muualla:⁹⁹ ”Siperiasta ja Kuolan niemimaalta on paljon inkeriläisiä karannut, mutta heitä pyytystetään kuin metsän otuksia ja laitetaan vankeuteen kuka minnekin.”¹⁰⁰ Karkotusalueilta paenneet inkerinsuomalaiset joutuivat pyrkimään muualle kuin Inkeriin, usein sadan kilometrin päähän kaupungista tai kauemmaksi Viroon, Neuvosto-Karjalaan tai Suomeen,¹⁰¹ mikä syvensi inkerinsuomalaisten hajaannusta entisestään.

Kirjeissä ei usein aavistettu, että suurin vangitsemisaalto niin karkotuspaikoissa kuin Inkerissäkin oli vielä edessäpäin, vaikka inkerinsuomalaisten vangitsemisista kerrotaan jo 1930-luvun alun kirjeissä.¹⁰² Suuren terrorin joukkovangitsemiset ja teloitukset huipentuivat inkerinsuomalaisten kohdalla vuonna 1938.¹⁰³ Vangitsemisten ja teloitusten kohteeksi joutuivat erityisesti karkotuksesta paenneet¹⁰⁴ ja entiset ”kulakit”, joita rangaistiin nyt ”kansanhollisina,”¹⁰⁵ mutta kuten vuoden 1938 kirjeessä todettiin: ”Kukaan ei ole varma elämästään, ei kommunistitkaan.”¹⁰⁶ Myös osa kirjeiden kirjoittajista vangittiin ja osa heistä lisäksi ammuttiin.¹⁰⁷ Inkerinsuomalaisten

diaspora Neuvostoliitossa syveni karkotuspaikojen ohella vankileireille ja vankiloihin eri puolille laajaa maata.¹⁰⁸

Oma kulttuuri ja suomalaisyhteisö karkotuksen kurimuksessa

Diasporiset ryhmät elävät tyypillisesti epätasa-arvoisessa asemassa yhteiskunnassa luokka-asemaltaan ja heitä hyväksikäytetään taloudellisesti,¹⁰⁹ mikä päti myös karkotuksessa eläneisiin inkerinsuomalaisiin. Neuvostoliitossa pakkosiirtolaisia sijoitettiin huonoimmille viljelysmaille, komendanttiviraston valvonnan alaisuuteen, kauaksi valtion rajoista ja liikenneväylien varrelta.¹¹⁰ Karkotetut joutuivat useimmiten fyysisesti raskaaseen työhön kaivoksiin, kollektiivituloille ja metsätyömalle eikä heillä tavallisesti ollut vaikutusvaltaa työnvalinnassa.¹¹¹ Entiset talonpojat ja itsenäiset ammattien harjoittajat syrjäytettiin neuvostoyhteiskunnasta ja heistä tehtiin pakkotyöläisiä.

Karkotuksen alku muodostui monelle karkotetulle inkerinsuomalaiselle kamppailuksi hengissä selviytymisestä alkeellisissa oloissa. Karkotuksessa levisi sairauksia, juomavesi oli paikoin keltovotonta, moni näki nälkää, ja jäljellä olevaa omaisuutta, kuten vaatteita, vaihdettiin ruokaan.¹¹² Asuminen oli puutteellista, useimmiten asuttiin ahtaissa parakeissa,¹¹³ mutta huonomminkin, kuten teltoissa pakkaseläkin¹¹⁴ tai alkeellisissa

96. Jääskeläinen 2001.

97. Esim. Gildi 2007.

98. Tuntematon 8.12.1938 ”Venäjältä”. Kurko 1943, 79.

99. Juha Huuhka Leningradista 10.9.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS.

100. Jaakko Jääskeläinen Inkeristä 15.10.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS.

101. Esim. pakosuunnitelmasta Suomeen, tuntematon A. Vologdasta 5.3.1936. Kurko 1943, 102.

102. Esim. tuntematon Inkeristä kesäkuussa 1933: ”Melkein joka viikko vangitaan yksityisiä kansalaisia sekä perhekuntia.

Niinpä viime maaliskuun 16 pnä Pohjois-Inkerin rajakylistä vangittiin toistasataa henkilöä.” Kurko 1943, 62.

103. Esim. Gildi 2007; Eila Lahti-Argutina, *Olimme joukko vieras vaan. Venäjän suomalaiset vainouhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun*. Siirtolaisuusinstituutti 2001.

104. Esim. Sihvo 2000, 65.

105. Lahti-Argutina, 2001, 22.

106. Tuntematon Inkeristä 24.1.1938. Kurko 1943, 78.

107. Katso venäjän-suomalaisten vainouhrien luettelo. Lahti-Argutina 2001.

108. Esim. Solovetskin saarelle (Mesiäinen 1990, 74) ja Vladivostokin vankilaan (kirje Vladivostokin vankilasta 23.5.1938.

Kurko 1943, 156–157.

109. James Clifford, *Diasporas. Cultural Anthropology*, 9 (1994): 302–338; Wahlbeck 2002.

110. Suni 1992, 302.

111. Lynne 2007.

112. Esim. tuntematon 17.12.1936; Turkestanista Katri 20.6.1937. Kurko 1943, 148–152.

113. Esim. Vologdasta 5.3.1936 tuntematon A. Kurko 1943, 102.

114. Abram Kurikka 13.10.1931. Kurko 1943, 86; Juho S. ja Anni 18.4.1935 ”Pohjolan kivivuorien välistä” Muurmanskin alue;

Kurko 1943, 97; Tuomas Aasiasta maaliskuussa 1938. Kurko 1943, 152.

rakennelmissa, joissa oli maalattia tai vuotava ruokokatto.¹¹⁵

Joukkokuolemien kuvaukset kuvastavat samalla inkerinsuomalaisten diasporaa, sillä ne tapahtuivat suurien maantieteellisten etäisyyksien päässä toisistaan. Inkerinsuomalaisten joukkokuolemia tapahtui kirjeiden mukaan Keski-Aasiassa,¹¹⁶ Siperiassa,¹¹⁷ Sahalinissa¹¹⁸ ja Kuolan niemimaalla.¹¹⁹ Myös Äänisen saaristosta kerrottiin: ”Tänne tuotiin ja meitä on kaikkiaan noin 3000 inkeriläistä täällä. Elämä on raskasta. Ihmiset kuolevat, kukaan ei voi auttaa. Vesi on likasta, sanovat siinä olevan kalkkia [...] tänne kuolee kaikki.”¹²⁰ Hiipinän kaivoksilta kirjoitettiin vuonna 1936: ”Kyllä täällä on Inkerin suomalaisia kuollut jo monta tuhatta.”¹²¹ Keski-Aasian karkotetuista inkerinsuomalaisista kuoli osa jo matkalla ja pian perillä puuvillaviljelmillä sairauksiin, saastuneeseen veteen, kuumuuteen sekä heikkoon ja niukkaan ruokavalioon: ”Yhdellä työmaalla kuoli 40 inkeriläistä ja muilla työmailla on käynyt samoin.”¹²²

■ Kuva 3. Inkerinsuomalaisia Pahta Aralin puuvilla-sovhoosin hautausmaalla Keski-Aasiassa vuonna 1937 tai 1938. Kuva: Anni Reuterin arkisto.

Inkerinsuomalaisten kuljetukset suuntautuivat eri karkotuspaikkoihin. Samalla perheet, suvut, naapurit ja ystävät joutuivat usein pakosiirretyiksi eri alueille. Esimerkiksi inkerinsuomalaisen Jääskeläisten suvun jäseniä karkotettiin 1930-luvulla Hiipinään, Siperiaan ja Keski-Aasiaan, minkä lisäksi suvun miehiä joutui vankiloihin ja työleireille eri puolille maata.¹²³ Maantieteellinen etäisyys sukulaisiin ja toisiin inkerinsuomalaisiin oli valtava sekä sääolosuhteetkin hyvin erilaiset, vaihdellen kylmistä Siperian ja Kuolan pakkasista Keski-Aasian paahtavaan kesähelteeseen. Viranomaiset jakoivat joillakin karkotusalueilla karkotetut inkerinsuomalaiset, jopa saman perheen jäsenet, eri karkotuspaikkoihin heidän työkykynsä, ikänsä ja sukupuolensa mukaan, mikä syvensi hajaannusta.¹²⁴

115. Esim. Tuomas Aasiasta maaliskuussa 1938. Kurko 1943, 151.

116. Tuntematon Keski-Aasiasta 6.5.1935. Inkeri-kokoelma, SKS.

117. Mies Siperiasta 31.5.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS.

118. P. kuvaa Vladivostokin vankilasta oloja Sahalinin saarella 23.5.1938. Kurko 1943, 156.

119. W. sedälle Hiipinässä 18.3.1936. Kurko 1943, 99.

120. P. Solskista 3.9.1936. Kurko 1943, 99–100.

121. W. Hiipinästä 18.3.1936. Kurko 1943, 99.

122. Kirje Keski-Aasiasta 12.8.1935. Kurko 1943, 142.

123. Jääskeläisten suvun kirjeenvaihto. Anni Reuterin arkisto, SKS. Katso myös Jääskeläinen [Reuter] 2001.

124. Juho S. ja Anni 18.4.1935 Pohjolan kivivuorien välistä. Kurko 1943, 97–98.

Esimerkiksi Krasnojarskissa hyväkuntoiset työikäiset miehet ja nuoret naiset lähetettiin vastaanottokeskuksesta kultakaivoksille, kun taas perheet jäivät lähelle kaupunkia.¹²⁵ Myös Uralilla ja Kuolan niemimaalla miehiä erotettiin perheistään.¹²⁶

Kirjeistä ilmenee sukujen ja perheiden rikoantumisten vakavat seuraukset. Viisitoistavuotias ”pieni ystävä” kirjoitti vuonna 1935 Siperiasta sedälleen perheensä hajottamisesta ja lasten heitteille jättämisestä:

Kaikki on pantu pakkotöihin. Nyt isä ja äiti-kin vietiin toisaalle eikä täällä ole enää tutta-
viakaan ja toiset lapset ovat jo melkein kaikki
kuolleet nälkään ja puutteeseen ja asuntonamme on vain kylmä, vanha hevostalli.¹²⁷

Perheenjäsenet saattoivat joutua erilleen myös siksi, että lapset lähtivät muualle kerjäämään.¹²⁸ Joskus perheet luvattiin yhdistää ja 1930-luvun kuluessa perheenyhdistämissä tapahtuikin.¹²⁹

Inkerinsuomalaisen diasporan yhteisöllistä puolta kuvastaa inkerinsuomalaisten keskinäinen solidaarisuus Inkerissä, karkotuspaikoissa ja niiden välillä. Ryhmän kollektiivisuutta hajaanuksessa on eräissä tutkimuksissa pidetty lähes samana kuin ryhmän diasporaa.¹³⁰ Kirjeissä pyydettiin sekä vastaanotettiin apua ja karkotuspaikkoihin lähetettiin paketeissa niin ruokaa kuin muutakin tarpeellista.¹³¹ Joskus raha-avustus osoitettiin suurellekin joukolla inkerinsuomalaisia karkotettuja ja jaettiin eniten tarvitsevien kesken.¹³² Kirjeissä tuettiin toisia henkisesti ja aineellisesti sekä vaihdettiin tietoja eri alueiden ruokanormeista, asuinoloista sekä inkerinsuomalaisten elämästä tai kuolemista.¹³³

Vaikka karkotetut inkerinsuomalaiset ylittivät etnisiä rajoja työyhteisöissä ja parakeissa työskentelemällä ja ystävystymällä venäläisten ja muiden kanssa, 1930-luvulla inkerinsuomalaiset näyttävät pysyneen karkotuksessa pääasiassa oman etnisen ryhmänsä rajojen sisällä, jos se vain oli mahdollista. Tähän saattoi vaikuttaa heikko kielitaitokin. 1930-luvun kirjeissä ei näy vielä suomen kielen vaihtuminen venäjäksi tai inkerinsuomalaisten venäläistyminen, sillä vain joitakin yksittäisiä sanoja, usein neuvostohallintoon tai kommunismin liittyviä, sekä osoitteita kirjoitettiin venäjäksi. Suomen kieli näyttäytyikin 1930-luvun kirjeissä itsestään selvänä inkerinsuomalaisten keskinäisen kommunikaation välineenä.

Inkerinsuomalaisia verkostoja ylläpidettiin karkotuksessa asumalla yhdessä ja vieraillemalla toisten luona. Suomalaiset pyrkivät karkotuksessa tapaamaan toisiaan, esimerkiksi perhejuhlien, kuten häiden varjolla.¹³⁴ Työporukat, haudoille kokoontuneet ja perhejuhliin osallistujat olivat usein pelkästään tai lähinnä inkerinsuomalaisia.¹³⁵ Kirjeistä välittyy inkerinsuomalaisten välinen yhteisöllisyys diasporassa, joskaan aina ei ole selvää, olivatko kaikki inkerinsuomalaisia, sillä mukana saattoi olla muitakin: ”Me suomalaiset olemme koko piirissä kuin sukulaiset”, kuvattiin hajallaan asuvaa suomalaisyhteisöä Siperiassa.¹³⁶

Joissakin kirjeissä kuvattiin, kuinka suomalaiset alkoivat elää muiden etnisten ryhmien joukossa monietnisisissä karkotuspaikoissa, sekä surtiin suomalaisten erottamista eri karkotuspaikkoihin.¹³⁷ ”Suomalaisi on hyvin vähän”, kirjoitettiin Siperiasta.¹³⁸ Toisten ryhmien uskontoa ja käytöstä ei aina hyväksytty vaan korostettiin

125. Antti K. Siperiasta 18.1.1932. Kurko 1943, 114; Pietari Jääskeläinen Siperiasta 25.4.1931, 5.6.1931, 9.7.1931 ja 16.7.1931 omaisille Inkeriin. Anni Reuterin arkisto, SKS.

126. Eeva Uralilta 26.11.1931. Kurko 1943, 110.

127. 15-vuotias ”pikku ystävä” Siperiasta 13.4.1935. Kurko 1943, 122–123.

128. Katri Karkkonen Siperiasta. Päiväämätön. Inkeri-kokoelma, SKS.

129. Esim. Pietari Jääskeläinen Siperiasta 12.2.1933 ja 18.3.1933. Anni Reuterin arkisto, SKS.

130. Brubaker 2005.

131. Esim. Mari kirjoitti 31.12.1932, että ”*possilkka*” eli paketti saapui jouluksi Siperiaan. Kurko 1943, 121.

132. Tuntematon Jukspariokista 26.12.1931. Kurko 1943, 138.

133. Esim. Katri 20.6.1937 Turkestanista. Inkeri-kokoelma, SKS.

134. Myös Mesiäinen 1990.

135. Tämän havaitsee myös mm. valokuvien kuvateksteistä (esim. Mesiäinen 1990 ja Flink 1992, 313) sekä haastatteluista, joissa katsellaan valokuvia karkotuksesta. Esim. haastattelut Anni Reuterin arkisto, SKS.

136. Pekka Jääskeläinen Siperiasta 14.7.1935. Anni Reuterin arkisto, SKS.

137. Esim. Antti Kurikka Siperiasta 18.1.1932, Kurko 1943, 115; Katri Siperiasta, päiväämätön. Kurko 1943, 116.

138. Katri Karkkonen Siperiasta. Päiväämätön. Inkeri-kokoelma, SKS.

suomalaisten hillittyjä käytöstapoja, puhtautta, ahkeruutta ja rehellisyyttä, ja siten suomalaisen identiteetin myönteisiä puolia. Muista ryhmistä saatettiin erottautua, esimerkiksi venäläisiä ja aasialaisia saatettiin kuvata ”jumalattomiksi”, barbaarisiksi tai raaoksiksi, juopotteleviksi, likaisiksi, epärehellisiksi tai varasteleviksi.¹³⁹ Toisaalta kirjeissä kerrottiin myös suomalaisten tekemistä ilmiannoista, varkauksista tai petoksista, jotka kohdistuivat toisiin suomalaisiin.¹⁴⁰

Usein eri etniset, kulttuuriset ja kielelliset ryhmät kohtasivat karkotuksessa toisensa työmailla, kouluissa ja ahtaissa parakeissa. Jotkut pakkosiirretyt joutuivat muuttamaan useaan kertaan ja elivät ”hajalla vierain kanssa,”¹⁴¹ toiset asuivat yksin venäläisten parissa¹⁴² ja työskentelivät hyvin monietnisessä joukossa. Monietnisissä karkotuspaikoissa jako inkerinsuomalaisiin ja muihin suomalaisiin saattoi lientyä ja virolaisetkin tuntuivat aiempaa läheisimmiltä:

Kirjava oli kansa, joka siellä vilisi. Siinä oli venäläisiä, hohlia¹⁴³, puolalaisia, mordvalaisia, irttejä, tataareja, tšuvasseja, tšeremissejä, burjaatteja, mutta oli siellä edustettu meidän pieni Suomalainen heimokin ja virolainen. Mutta kaikilla oli sama yhteinen nimitys kulkarit tai petsperesalenkat [erikoissiirtolaiset].¹⁴⁴

Kirjeaineistoni perusteella inkerinsuomalaisten yhteisöllisyys ilmeni uskonnollisina kokoontumisina pakkosiirroissa. Jotkut inkerinsuomalaiset pitivät karkotuspaikoissa salaa seuroja, hartaus-

tilaisuuksia, pyhäkoulua ja lauloivat virsiä parakeissa tai ulkona.¹⁴⁵ Muun muassa Jukspariokissa hautausmaalle kokoontui joulun viettoon vuonna 1931 yhteensä 50 suomalaista.¹⁴⁶ Myös Muurmannista kirjoitettiin: ”Me käymme hautaus maal. Sillä on kuolevaisuus suressa määrässä. Siellä viellä kokonnumme yhden laulamme ja rukoilemme ja pitämme puheita. Siellä on veli Vitikainen ja paljon suomalaisia mones seurakunnas.”¹⁴⁷ Usein kokoonnuttiin hautausmailla, kun kirkkoa ei ollut tai kirkkoon ei voinut mennä.¹⁴⁸

Kirjeet kirjoitettiin uskonnolliseen sävyyn, mikä oli tyypillistä 1930-luvun luterilaisten maa-laisten kirjeenvaihdolle laajemminkin Neuvostoliitossa. Uskonnolliset viittaukset mahdollistivat myös sensuurin kiertämisen.¹⁴⁹ Kristinusko oli oleellinen osa kirjeissä ilmenevää kielenkäyttöä, ajattelutapaa ja identiteettiä, jota neuvostovalta monella tapaa hyljeksi ja vainosi. Pakkosiirrot yhdistyivät inkerinsuomalaisten suureen uskonnolliseen murrokseen, sillä Inkerin kirkko tuhottiin 1930-luvun kuluessa.¹⁵⁰ Samalla monia Inkerin kirkon työntekijöitä, kirkonmiehiä ja tunnettuja uskovaisia karkotettiin. Kun suuri uskonnollinen traditio, luterilainen Inkerin kirkko murettiin, hajaannuksessa siirryttiin paikalliseen ja pieneen traditioon, jota johtivat entiset kirkon työntekijät, maallikkosaarnaajat ja herätysliikkeiden jäsenet. Yhä useammin naiset alkoivat hoitaa julistusta, kasteita ja sielunhoitoa.¹⁵¹

Uskonnon harjoittaminen pakkosiirtoalueilla vaikeutui, kun saarnaajia vangittiin,¹⁵² viranomaiset takavarikoivat *Raamattuja*, hartauskirjoja ja

139. Esim. A. V. Hiipinän vuorilta 16.8.1931. Kurko 1943, 82; Susanna Muurmannista 1.2.1932. Kurko 1943, 91; Abram K. Muurmannin vuoristosta 13.10.1931. Kurko 1943, 86.

140. ”Kaimanne ja kuomanne” 30.6. Siperiasta. Vuosi tuntematon. SKS, Inkeri-kokoelma; A. K. Lapin vuoristolta 16.6.1933. Kurko 1943, 96.

141. Tuntematon Siperiasta 20.5.1937. Kurko 1943.

142. Salla Piili Vologdasta 29.2.1937. Inkeri-kokoelma, SKS; A. K. Tomskin sairaalasta marraskuussa 1930. Kurko 1943, 105.

143. Halventava nimitys ukrainalaisista.

144. Pietari Jääskeläinen Siperiasta 25.12.1932. Anni Reuterin arkisto, SKS.

145. Esim. Pietari Jääskeläinen Siperiasta 20.11.1931. Anni Reuterin arkisto, SKS.

146. Tuntematon Jukspariokista 26.12.1931. Kurko 1943, 138.

147. A. Kurikka Muurmannin vuoristosta 9.11.1931. Inkeri-kokoelma, SKS.

148. Ks. myös Ronkonen 1995, 172; Sihvo 2000, 218–219.

149. Neuvostosaksalaisten kirjeenvaihdosta Otto Pohl, Eric Schmaltz & Ronald Vossler, ”In our hearts we felt the sentence of death.” Ethnic German recollection of mass violence in the USSR, 1928–48. *Journal of Genocide Research* 11 (2009), 323–354.

150. Jääskeläinen 1982.

151. Varpu Myllyniemi, Inkerin kirkko vallankumousten ja Neuvostovallan ensi vuosikymmenien aikana. Teoksessa Jouko Sihvo & Jyrki Paaskoski (toim.) *Inkerin kirkon neljä vuosisataa. Kansa, kulttuuri ja identiteetti*. SKS 2015; Sihvo 2000; Mesiäinen 1990; Jääskeläinen 1982. Esim. E. L. Siperiasta kuvaa kirjeessään 11.6.1931 Haapakankaan kirkonmiehen siunneen ruumiin. Kurko 1943, 107. Maria Kajava toimi Siperiassa maallikkosaarnaajana. Mesiäinen 1990.

152. Flink 1992.

■ Kuva 4. Inkerinsuomalaiset häät kultakaivosalueella Siperiassa vuonna 1936. Anni Reuterin arkisto.

uskonnollisia kuvia¹⁵³ sekä kielsivät uskonnolliset kokoontumiset: ”Usein tuntuu niin raskaalta, kun ajattelee ettei täällä enää saa kokoontua Jumalan palveluksiin, mutta onhan täällä vielä niitakin, jotka kertovat ijankaikkisen sielun asioita.”¹⁵⁴ Kristillisiä kokoontumisia vaikeutti myös suomalaisten hajottaminen uskonnottomien ja muiden uskonnollisten ryhmien keskelle. Monissa kirjeissä kuvataankin uskonnollista diasporaa eikä niinkään etnistä diasporaa muista inkerinsuomalaisista. Uskonnosta tuli vähitellen perhekeskeistä tai pienen inkerinsuomalaisen piirin ilmiö.

Kirkollisten juhlapyhien vietto oli karkotuspai-koissa vaikeaa, kun viranomaiset määräisivät karkotetut töihin ja lapset kouluun myös sunnuntai-sin ja kirkollisina pyhinä. Neuvostojuhlat tulivat inkerinsuomalaisten elämään jo Inkerissä, mutta siellä talonpojilla säilyi pitkään autonomia kodin piirissä. Karkotuksessa tilanne muuttui aineistoni perusteella pakkorytmissyyteen työajoissa ja juhlien vietossa. Joulua, juhannusta ja muita juhlia

pyrittiin kuitenkin viettämään karkotuksessa-kin usein uskonnollisin menoin yhdessä toisten inkerinsuomalaisten kanssa: ”Juhannuspäivänä oli meillä pieni hartaushetki vuorenrinteessä.”¹⁵⁵ Perinteiset juhlat olivat tärkeitä, mikä näkyy niiden suuressa roolissa kirjeiden sisällössä. Juhlat loivat suomalaisten välistä yhteisöllisyyttä, oman- arvontuntoa sekä toivon ilmapiiriä.

Monissa kirjeissä voimistettiin diasporisen inkerinsuomalaisen yhteisön normeja ja identiteettiä.¹⁵⁶ Osa kirjeiden kirjoittajista näyttääkin selvinneen pakkosiirrosta nojautumalla kristinuskoon ja inkerinsuomalaisuuteen, joita yritettiin siirtää lapsillekin esimerkiksi juhlia viettämällä. Ainakin osa inkerinsuomalaisista jakoi karkotuspaikeilla käsityksen siitä, että inkerinsuomalaisuus ja kristinusko kuuluivat yhteen.¹⁵⁷

153. Myös Myllyniemi 2015, 253; Jääskeläinen 1982; ks. Mesiäinen 1990.

154. P. J. Hiipinästä 16.7.1931. Kurko 1943, 87.

155. Juho ja Anni S. Pohjolan kivivuorien välistä 18.4.1935. Kurko 1943, 97–98.

156. Kirjeiden funktioista Britt Liljewal, *Ack om du vore här. 1800-talets folkliga brevkultur*. Nordiska museets förlag 2007.

157. Sihvo 1992, 346.

Etnisyyden samaistuminen luterilaiseen uskoon näyttää toimineen monilla inkerinsuomalaisilla pakkosiirrossa 1930-luvulla eräänlaisena elonjäämisstrategiana etnisen tilattomuuden¹⁵⁸ ja hajaannuksen olosuhteissa.

Lopuksi

Analysoin tässä artikkelissa inkerinsuomalaisten 1930-luvulla Inkeristä ja karkotuspaikoista kirjoittamia kirjeitä diasporan käsitteen avulla. Aineistoni inkerinsuomalaisten yksityiskirjeet kertovat joukkokarkotuksista ja inkerinsuomalaisten diasporasta. Kirjeissä ymmärrys karkotuksista ja seuranneesta hajaannuksesta näyttäyty selkeänä, joskin yksityishenkilöiden oli vaikea hahmottaa täysin pakkosiirtojen ja hajaannuksen tilastollisia ja maantieteellisiä mittasuhteita. Monet karkotetut ja Inkerissä asuvat inkerinsuomalaiset yrittivät ylläpitää yhteyksiä ja yhteisöllisyyttä inkerinsuomalaisten välillä kirjeitse aina Suomeen asti.

Inkerinsuomalaisten karkotuskokemukset kattoivat diasporan määritelmän sen ankarassa muodossa traumaattisena pakkosiirtona ja ryhmän maantieteellisenä hajottamisena Neuvostoliiton etäisiin periferioihin. Jotkut kirjoittajat vertasivat karkotettujen oloja Raamatussa kuvattuun juutalaisten pakkosiirtolaisuuteen ja hajaannukseen, johon diasporan tieteellinenkin määritelmä pitkälti pohjautuu. Karkotetut inkerinsuomalaiset suuntautuivat kotimaahansa Inkeriin, kuten kaipasivat sinne, vaalivat muistoa menetetyistä kodista ja suunnittelivat paluuta. Paot karkotuspaikoista olivat yleisiä, mutta harva pystyi palaamaan pysyvästi Inkeriin.

Inkerinsuomalaisten karkotettujen asema oli yhteiskunnallisesti huono-osainen ja alisteinen. Karkotetut kärsivät köyhyydestä, sairauksista, oikeuksien riistosta sekä raskaasta pakkotyöstä. Inkerinsuomalaisten joukkokuolemat eri puolilla Neuvostoliittoa kuvastavat kurjien karkotusolojen lisäksi inkerinsuomalaisten diasporaa eri puolilla laajaa maata.

Vielä 1930-luvulla rajat muihin etnisiin ja uskonnollisiin ryhmiin näyttäytyivät selkeinä

monietnisillä pakkosiirtoalueilla. Usein inkerinsuomalaiset ylläpitivät kristinuskoa sekä inkerinsuomalaista yhteisöä, identiteettiä, tapakulttuuria ja suomen kieltä pakkosiirrossakin. Inkerinsuomalaisten diasporakulttuuri karkotuksessa syntyi poliittisen, uskonnollisen ja taloudellisen sarron puristuksessa, minkä takia kulttuuri myös kapeni. Inkerinsuomalaisten keskinäinen vuorovaikutusverkosto ja yhteisöllisyys olivat kuitenkin oleellinen osa diasporaa, minkä voi olettaa vaikuttaneen inkerinsuomalaisten myöhempään ketjumuuttoon Viroon, neuvosto-Karjalaan ja Inkerinmaalle sekä 1990-luvulla käynnistyneeseen paluumuuttoon Suomeen.

Tässä kuvaamani karkotushistoria kattoi vuodet 1930–1938, muttei myöhempää, suuren terrorin jälkeistä karkotusaikaa, joka monilla jatkui aina 1950-luvulle. Tutkimani kirjeet olivat kieleltään uskonnollisia, joten tutkimustulosteni yleistettävyyttä rajoittuu kirjoitustaitoihin ja uskonnollisiin inkerinsuomalaisiin.

Karkotusalueilla asuvien inkerinsuomalaisten määrä kasvoi vuonna 1942, kun piiritetyn Leningradin alueelta pakkosiirrettiin inkerinsuomalaisia Siperiaan samankaltaisiin oloihin, missä aiemmin karkotetut asuivat. Lisäksi inkerinsuomalaisia vangittiin 1930-luvulla, jolloin moni joutui vankileireille ja vankiloihin eri puolilla Neuvostoliittoa. Suomesta vuonna 1944 palanneet inkerinsuomalaiset eivät päässeet Inkeriin viranomaisten lupauksista huolimatta vaan heidät pakkosiirrettiin viidelle alueelle keski-Venäjällä, missä he elivät julkisen valvonnan ja asumisrajoitusten alaisina.¹⁵⁹ Perustellusti voikin väittää, että 1940-luvun puolivälissä valtaosa inkerinsuomalaisista eli hajaannuksessa Neuvostoliiton vankileirien saaristossa eli Gulagissa.

VTM **Anni Reuter** valmistelelee väitöskirjaa Helsingin yliopistossa ja toimii apurahatutkijana Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassa.

Sähköposti: anni.reuter@helsinki.fi

158. Arvo Survo, *Magian kieli. Neuvosto-Inkeri symbolisena periferiana*. SKS 2001, 85.

159. Esim. Gildi 2007, 154; Flink 2010.